

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ ТА ЇХ ВИДИ

Дослідження проведено в рамках проекту «Діджиталізація економіки як елемент сталого розвитку України та Таджикистану (DigEco) 618270-EPP-1-2020-1-LT-EPPKA2-CBHE-JP» / The program is developed in the framework of ERASMUS+ CBHE project «Digitalization of economic as an element of sustainable development of Ukraine and Tajikistan» / DigEco 618270-EPP-1-2020-1-LT-EPPKA2-CBHE-JP.

Цей проект фінансується за підтримки Європейської Комісії. Цей документ відображає лише погляди автора, і Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в документі. / This project has been funded with support from the European Commission. This document reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained there in.

Грошова система чутливо реагує на розвиток економічних відносин та нові потреби. Гроші з розвитком торгівлі, у тому числі електронної, стають все більш портативними та зручними у користуванні. Розвиток електронного банкінгу надав можливість здійснювати розрахунки не виходячи з дому та у будь-який час доби. Однак цифрові можливості розрахунків не зупинилися на банківській системі, поступово з'явилися інтернет-платіжні системи, які ще використовують фіатні гроші, а пізніше з'являється альтернатива фіатним грошам – криптовалюти.

Феномен криптовалют досі викликає багато дискусій, оскільки на міжнародному рівні немає єдиного підходу законодавчого регулювання їх функціонування. Крім того, кожна країна розробляє свої механізми функціонування криптовалют, і якщо одні країни визнають їх як платіжний засіб, то інші – забороняють їх використання в розрахунках, а визначають їх як актив, цифровий актив, інвестицію, тощо. Однак повністю заборонити обертання криптовалют, на сьогодні практично не можливо, крім випадку введення повної заборони на законодавчому рівні. При цьому, варто враховувати, що криптовалюти утворили окремий ринок з достатньо високою капіталізацією, який продовжує рости та поповнюватись новими інструментами, тому держава має розробити методи та інструменти його регулювання, а також основні засади оподаткування таких операцій.

В науковій літературі окрім «криптовалют» вживається ряд пов'язаних термінів, які часто використовують як синонімічні, зокрема, «цифрові активи», «віртуальні активи», «цифрові валюти», «віртуальні валюти», «криптоактиви». Тому першочерговим завданням є узагальнення та впорядкування понятійного апарату в межах тематики дослідження.

Спочатку варто дослідити нормативно-правове поле, щодо регулювання операцій з криптовалютами та проаналізувати базові поняття, які визначає вітчизняне законодавство.

ЗУ "Про віртуальні активи" (2074-ІХ від 17.02.2022 р.) визначає поняття «віртуальний актив», під яким розуміє «...нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі». Натомість ЗУ "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (361-ІХ від 02.09.2022 р.) під віртуальним активом розуміє «...цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». Тому вже на етапі розробки базового регулювання щодо функціонування віртуальних активів існують розбіжності у нормативно-правовому полі навіть щодо визначення базового поняття. Тож доцільно розглянути міжнародний досвід тлумачення криптоактивів.

З метою контролю за новим видом цифрових активів різні визначення були прийняті регуляторними органами та органами, що встановлюють МСФЗ в Європейському Союзі та Сполучених Штатах Америки. Підходи регуляторів до трактування сутності криптоактивів наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Підходи регуляторів до трактування поняття «криптоактиви»

Регулюючий орган	Тлумачення
Європейський центральний банк (ЕЦБ), 2019	криптоактиви це: «будь-які активи, що існують у цифровій формі, які не представляють фінансових зобов'язань щодо будь-якої фізичної чи юридичної особи, і які не втілюють у собі будь-яких майнових прав щодо суб'єкта господарювання»
Європейська банківська асоціація (ЕБА), 2019	криптоактив - це «актив, який: а) залежить переважно від криптографії та технології DLT або подібної технології, як частина його вартості; б) не випускається і не гарантується центральним банком або державною владою, і в) може використовуватися як засіб обміну та/або для інвестиційних цілей та/або для доступу до товару чи послуги»
Європейська орган з цінних паперів та ринків (ESMA), 2019	криптоактиви це: «тип приватного активу, який залежить від криптографії та технології розподіленого реєстру DLT або подібних технологій як частини властивості йому вартості». ESMA розрізняє такі види криптоактивів, як: «віртуальні валюти» та цифрові токени. ESMA характеризує криптоактив, як актив, який не емітується центральним банком та є будь-яким цифровим представленням інтересу, яке може мати цінність, існувати у формі права на отримання певної вигоди або виконання визначених функцій, або може не мати певної мети використання
Міжнародна комісія з цінних паперів (IOSCO), 2019	криптоактиви це: «тип приватного активу, який в першу чергу залежить від криптографії та технології розподіленого реєстру (DLT) або подібної технології, як частини властивості їм вартості, і може мати функції грошей, товару чи цінних паперів, або бути похідним інструментом»

Рада з фінансової стабільності (FSB), 2019	криптоактиви це: «вид приватного активу, який залежить від криптографії та технології розподіленої книги або подібної технології як частини їх внутрішньої вартості»
Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF), 2019	криптоактиви це: «цифрове представлення вартості, щодо якого можна здійснювати цифровий обмін або використовувати їх для платежів чи інвестицій. Вони включають як конвертовані та неконвертовані види, так і централізовані та децентралізовані форми, а також активи отримані шляхом ICO»

Отже, що стосується міжнародних регуляторів, то й їх підходи щодо трактування криптоактивів різняться. Більшість визначень «криптоактивів» об'єднує твердження, що вони залежать від криптографії та технології розподіленого реєстру та мають цифрову форму

Достатньо вдале визначення «криптоактивів» наводить у своїй праці Т.В. Яцик: «криптоактив – це цифровий актив, який використовує криптографію, пряму взаємодію двох сторін без участі посередників у децентралізованій мережі (англ. Peer-to-peer) та технологію розподіленого реєстру, яка регулює створення нових блоків, перевіряє транзакції та забезпечує безпеку транзакцій без втручання будь-якого посередника». Проаналізувавши узагальнені підходи міжнародних регуляторів, національного законодавства та окремих дослідників можна стверджувати, що поняття «криптоактиви» ширше, чим поняття «криптовалюти» та включає в себе останні.

Варто також проаналізувати взаємозв'язок між поняттями «віртуальні активи», «цифрові активи» та «криптоактиви». Оскільки зазначені поняття з'явилися відносно недавно, то не встигли закріпитися у тлумачних словниках. Зокрема, Тлумачний словник з інформатики трактує «цифровий» як електронний, такий, що відноситься до форми подання, в якій окремі об'єкти (або цифри) використовуються для вираження або представлення об'єктів «реального світу». При цьому, в словнику «віртуальна економіка» трактується як «проведення економічних операцій в електронному просторі».

Достатньо ґрунтовне дослідження щодо сутності «цифрових активів» провів у своїй праці О. Кудь. Дослідник вивчив етимологію походження терміну, виходячи із складових «цифрові» та «активи», та визначив як «набір цифрових (двійкових) даних, які є автономними, унікально ідентифікованими та мають певну цінність». Крім того, О. Кудь розглядає економічну, правову, інформаційну, ціннісну складову терміну «цифрові активи» і узагальнивши їх дає визначення: «інформаційний ресурс, похідний від права на цінність і такий, що обертається в розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора». Ряд іноземних дослідників трактують цифрові активи як будь-які об'єкти, що мають оцифровану форму. Виходячи з проведеного аналізу поняття «цифрові активи» та «віртуальні активи» можна використовувати як синоніми, що часто зустрічається в економічній літературі. Однак, на нашу думку, поняття «цифрові активи» ширше, ніж поняття «криптоактиви», оскільки цифровий актив може використовувати не лише технологію блокчейн щоб отримати цифрову (електронну) форму.

Досліджуючи віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу, А.С. Овчаренко наводить їх 4 групи: «1. Віртуальні валюти (криптовалюти) - децентралізовані системи зі специфічною фінансово-правовою природою, яка характеризується високим ступенем ліквідності, є подільною, проте її стабільність не забезпечена державою, на відміну від фіатних грошей, і відсутній емітент (монети генеруються окремою групою користувачів-майнерів). 2. Віртуальні товари – нематеріальні об'єкти, які купуються користувачами соціальних мереж і онлайн-ігор, а тому не мають матеріальної цінності та не забезпечуються реальними активами (активи гравців віртуальних ігор: зброя, спорядження, артефакти, внутрішньоігрові гроші тощо). 3. Віртуальні токени – записи в розподіленому реєстрі. 4. Доменні імена як ідентифікатор юридичних або приватних осіб в Інтернеті». На нашу думку, перелік віртуальних активів можна доповнити цифровими валютами центральних банків (CBDC), які будуються на технології блокчейн, однак, на відміну від криптовалют мають емісійний центр (центральний банк), а їх стабільність гарантується державою.

Отже, узагальнивши термінологічний апарат щодо цифрових активів можна зробити висновок, що поняття «цифрові активи» та «віртуальні активи» є взаємозамінними та визначають форму представлення активу (цифрову, електронну). В сукупності цифрових активів можна виділити віртуальні товари, які є нематеріальними об'єктами, які купуються користувачами соціальних мереж і онлайн-ігор; а також криптоактиви, які базуються на технології блокчейн. В свою чергу криптоактиви включають в себе криптовалюти, віртуальні токени (NFT) та цифрові валюти центральних банків (CBDC), які будуються на технології блокчейн.